

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАСЕЛЕННЯ ПРОДУКТАМИ ХАРЧУВАННЯ

Досліджено проблеми, пов'язані з удосконаленням механізму формування державної економічної політики щодо забезпечення населення продуктами харчування.

Исследованы проблемы, связанные с усовершенствованием механизма формирования государственной экономической политики в отношении обеспечения населения продуктами питания.

In article explored problems which are connected with improvement of the mechanism of the shaping state economic politicians in respect of ensuring the population product feeding.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема удосконалення механізму формування ефективної економічної політики держави в забезпеченні населення якісними і доступними продуктами харчування є актуальними для країн з перехідною економікою.

Самозабезпеченність багатьох країн світу продовольством розглядається як необхідна умова національної безпеки стосовно основних продуктів харчування. Глобалізація світової економіки гостро ставить це питання перед суспільством про подальший розвиток сільського господарства, котре ще здатне забезпечити світову продовольчу проблему. В умовах глобалізації економіки для України ця проблема має особливе значення. Україна має значний ресурсний потенціал аграрного сектора, щоб стати лідером виробництва сільськогосподарської продукції серед європейських країн у забезпеченні своїх громадян продовольством, а також експортером власної продукції. Україна знаходиться на четвертому місці в світі по забезпеченню земельними ресурсами. Землезабезпеченість в Україні становить 0,80 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,64 га ріллі на одну людину [1-3].

На превеликий жаль, за період проведення ринкових реформ економічного розвитку, в нашій державі продовольча проблема далека від розв'язання як за кількісною, так і за якісною та економічною складовими.

З урахуванням вищезазначеного особливої актуальності набуває дослідження формування економічної політики держави в забезпеченні продуктами харчування в сучасних умовах розвитку ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Продовольча забезпеченість населення продуктами харчування привертала увагу учених-економістів уже не одне покоління, зокрема, Т. Мальтуса,

А. Сміта, Дж.М. Кейнса, А.М. Вебера, В.І. Вернадського, В.І. Власова, А.П. Гайдуцького, Р.О. Гладіша, Б.В. Губського, Лук'яненка, В.А. Матусевича, В.Я. Месель-Веселяка, Л.С. Ревенка, П.Т. Саблука, О.М. Трегобчука та інших науковців.

Концептуальні підходи щодо розробки програм стратегічного розвитку продовольчого забезпечення населення країни певною мірою розкриті в низці державних законів України, нормативних актах та багатьох наукових публікаціях [2-8].

Аналіз поглядів науковців з економіки, різних наукових шкіл, показує, що втручання держави в економічні процеси є об'єктивно необхідним елементом ринкової економіки. Так, на думку відомого англійського економіста Дж.М. Кейнса, втручання держави в економічні процеси є необхідними, тому що суто ринковий механізм неспроможний забезпечити стабільне економічне зростання. Державне регулювання, яке сприяє розширенню сукупного попиту в період спаду виробництва та його обмеженню у фазі підйому.

Багато країн, особливо з числа розвинених, здійснювали аграрну політику в межах моделі устрою з переважанням приватного землекористування, продовольчі ринки протягом тривалої історії їхнього існування жорстко регулювалися урядами цих країн. Таке регулювання, у першу чергу, було спрямовано на стабілізацію продовольчих ринків шляхом забезпечення розвитку сільського господарства та доступності продовольства більш широким масам населення через контроль цін. Причому, на думку Л.С. Ревенка [7], у країнах з високим ступенем самозабезпечення продуктами харчування рівень державного регулювання є вищим, проти інших країн.

Мета та завдання статті. Метою даної публікації є дослідження державної економічної політики в забезпеченні населення України продуктами харчування в сучасних умовах діючих ринкових механізмів, а також обґрунтування пропозицій щодо підвищення ролі держави у формуванні більш ефективної перспективи її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема економічної політики, її формування та реалізація визначається еволюцією системи наукових знань про суспільство, про закономірності його організації та розвитку.

Проблеми економічної політики стосуються предметної сфери досліджень різних дисциплін (філософії, політології, економіки, соціології, демографії, географії та ін.). Так, в економіці концентрується теоретико-методологічне й методичне забезпечення аналізу і прогнозу економічної політики як специфічного виду соціально-економічної діяльності, тобто – це специфічні функції держави стосовно макроекономічного регулювання.

Відомо, що ринкові відносини містять у собі певну свободу і обмеження, що в практичній площині має схильність до двох крайнос-

тей. З одного боку, відсутність будь-яких обмежень і повна свобода в ринкових відносинах, які проповідував А. Сміт, а з іншого – введення певних обмежень та упорядкування відносин юридичних і фізичних суб'єктів, які відстоював Кейнс [2]. Щоб уникнути такого стану вводиться певна система, яка забезпечує керованість соціальних і економічних процесів. Така система вбачається у вигляді державних структур, які своїми діями зменшують свободу відносин на основі введення цивілізованих норм поведінки. Формуючи таку систему необхідно враховувати, що у ринковій економіці процеси настільки швидко змінюються, що громіздкі, інертні, бюрократичні, некоординовані управлінські державні структури не можуть ефективно впливати на них.

Державний регулюючий механізм є досить складним і він включає: економічне прогнозування, індикативне планування, об'єкти, цілі і пріоритети, методи та важелі регулювання. У продовж становлення ринкових відносин керівництво держави дозволяло собі необдуману скептично відноситися до методів управління і особливо вибору напрямків розвитку суспільства [8]. Такої кількості непрофесійних, безвідповідальних керівників і просто аморальних особистостей у владі країни вже давно не було. Чи не тут потрібно шукати причини усіляких криз: бензинової, газової, цукрової, фінансової.

Сучасному стану розвитку ринкової економіки України притаманна глибока економічна криза, яка знаходить свій прояв у погіршенні фінансово-економічного становищі підприємств, суттєвому зниженні їх прибутковості та рентабельності, скороченні виробництва продукції та в кінцевому підсумку загостренні продовольчої проблеми. Глибока економічна криза потребує, на державному рівні, негайних дійових шляхів виходу з неї.

Останнім часом ситуація на ринку продовольства різко змінилася: скоротилися дійсний попит і пропозиція. При цьому скорочення попиту значно перевищили зміни пропозиції. Однією з найважливіших умов вирішення цих проблем є зростання продовольчого ринку України та збалансування пропозиції і попиту. Виключно важливим завданням повинно стати – формування прозорого внутрішнього аграрного ринку. Без нього не буде руху вперед. Необхідно опрацювати систему стимулів, яка б сприяла спрямування продукції на прозорі ринки.

Розвиток внутрішнього ринку, основу якого складає сільське господарство країни, приводить не тільки до зменшення залежності від світової економіки, але і до швидкого виходу з кризи. Для цього необхідно запуснути весь ланцюжок – аграрний сектор, легка і харчова промисловість, машинобудування, металургія, галузі ПЕК – тільки тоді можна забезпечити структурно збалансовано і фінансово збалансоване зростання економіки країни.

Економічне зростання держави може бути хорошим тільки тоді, коли воно приносить з собою помітні результати для усього суспі-

льства. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки особливого значення повинна набути політика держави “збалансованого поєднання державного регулювання з економічною свободою підприємств і організацій” [6].

Сільське господарство потребує підвищеного виробничо-господарського ризику. Тому світова практика виходить з того, що ця галузь позбавлена державного регулювання та відповідної підтримки виробничої та соціально-побутової сфер, не може ефективно функціонувати.

Проблеми розвитку аграрного сектору необхідно розглядати в комплексі з вирішенням проблем продовольчої безпеки країни, забезпечення населення продуктами харчування, зайнятості в сільській місцевості, підвищення доходів зайнятих в аграрному виробництві.

Сучасне реформування аграрних відносин в Україні характеризується погіршенням фінансового стану та зниженням платоспроможності сільськогосподарських та агропромислових виробництв, недосконалістю кредитно-фінансової системи тощо.

Це призводить до того, що руйнується виробничий потенціал сільського господарства і соціальна інфраструктура села. Приватизація і реорганізація сільськогосподарських підприємств не привели до очікуваних результатів. Не одержали належного розвитку інтеграція і кооперація. Знизився рівень продовольчої безпеки. З таким становищем Україні, як зерновій державі з високим її потенціалом, змиритися неможливо.

Незадовільний стан продовольчого забезпечення нашої країни змушує багатьох дослідників та науковців зупинитися на аналізі причин неспроможності влади вирішити завдання забезпечення населення продуктами харчування. Серед причин такого становища називають: залишковий принцип фінансування сільського господарства; кризовий стан АПК, що проявляється в погіршенні фінансових результатів його діяльності, деградації матеріально-технічної бази, падіння обсягів виробництва продукції, руйнації великих промислових комплексів і переміщенні виробництва в господарства населення; спонтанний характер формування продовольчого ринку; об’єктивні суперечності перехідного періоду; недосконалість державного управління продовольчою сферою [2-4].

Безумовно, усі названі обставини мають місце, але більшість учених схильні вважати однією з головних причин неефективності функціонування харчового ланцюжка країни неефективне й слабе державне управління продовольчим ринком [3-8].

Забезпечення населення продуктами харчування необхідне не тільки з економічної, але і соціальної, політичної позицій. Загальновідомо, що низька продовольча забезпеченість негативно позначається на всіх життєвих циклах людини. Недоїдання і неправильне харчуван-

ня справляє негативний вплив, як на сім'ю, так і на розвиток суспільства.

В Україні після проголошення незалежності актуальною до сьогодні невирішеною проблемою залишилося створення дієздатного господарсько-правового механізму, який би дозволив здійснити раціональне поєднання загальнодержавного і регіонального управління, місцевого самоуправління.

У минулому регіональна політика України була переважно імперативною. Історичний досвід показав, що глибока централізація в управлінні державою та її економікою неефективна. Без певної автономності та ініціативи регіонів неможливо забезпечити ефективне управління. Про це свідчить досвід здійснення регіональної політики в західних країнах, де вона не є імперативною. Регіональна політика в західних країнах не передбачає у прямому регулюванні розвитку місць виробництва, а спрямована, головним чином, на підтримку дієздатної конкуренції. Її вплив на розміщення виробництва і об'єктів соціальної сфери обмежений рамками ринкового устрою, що, в принципі, не допускає адміністративних обмежень автономії господарських суб'єктів у прийнятті економічних рішень.

Сьогодні регіони структурно і якісно деформовані. Їхній розвиток має переважно екстенсивний тип. У промисловій структурі переважають найменш ефективні видобувні галузі важкої промисловості з застарілими технологіями рівня 50–60 років ХХ століття.

Структура аграрних районів також страждає від однобічності, внутрішньої незбалансованості, зокрема між виробництвом сировини і можливостями його глибокої промислової переробки і зберігання, розвитком виробничої, ринкової і соціальної інфраструктур сільських місцевостей.

Необхідність державної ефективної політики відносно оновлення господарської структури стає очевидною. Її мета полягає у розукрупненні промисловості, в підтримці підприємництва і перш за все в малому і середньому бізнесі, гнучких секторах послуг та інфраструктури.

Для впровадження активної структурної політики в систему АПК конче необхідне втручання держави, але таке, яке має за мету встановлення в Україні ринкового середовища і конкуренції як важливого інструменту проведення соціально-економічної політики. Сучасна соціально-економічна політика держави направлена на досягнення короткострокових результатів і не орієнтована на довгостроковий розвиток.

Важливим напрямом аграрної політики повинне стати створення сприятливих економічних умов для підвищення інвестиційної активності як на основі посилення ролі держави, так і через ринкові важелі регулювання. Крім того, необхідно визначити конкретні пріо-

ритети державних і регіональних програм розвитку АПК, які повинні одержувати інвестиційне оформлення. Останньою спробою державної політики [1] було затвердження Кабінетом міністрів України Комплексної програми підтримки розвитку українського села на період до 2015 року, але її реалізація пізніше, нажаль, була згорнута.

Найбільш вагомим важелем впливу на ринки сільськогосподарської продукції, що спрямована на розвиток вітчизняного АПК, є цінова політика держави. Звернемо увагу на деякі аспекти існуючої цінової політики держави в аграрній сфері. Майже всі прийняті урядом законодавчі акти та їх заходи носять загальнодержавний характер. Таким чином, виконавчу владу на регіональному рівні позбавлено важелів прямого впливу на ринки сільськогосподарської продукції. Водночас, досвід останніх років доводить можливість виникнення ситуацій на регіональних ринках сільськогосподарської продукції, що ставлять під загрозу продовольчу безпеку регіонів та потребують оперативного втручання з боку держави. Прикладом цього може бути дефіцит цукру, м'яса, молока та інших продуктів харчування, що сталося в багатьох районах України впродовж III–IV кв. 2009 р. і I кв. 2010 р.

В існуючих умовах, такі ситуації вирішуються за допомогою адміністративних методів (або не вирішуються взагалі). Керівники облдержадміністрацій на власний ризик намагаються регулювати аграрні ринки шляхом адміністративного тиску на господарчі суб'єкти. Проте, такі дії протирічать не тільки суті державного регулювання ринкової економікою, але й діючому законодавству. Якщо ж держава продовжуватиме самоухилитися від регулювання ринку, що зараз має місце, то ріст цін на промислові товари, який продовжується, і відповідно мінові вартості сільськогосподарської продукції, скорочення місткості внутрішнього ринку через зниження купівельної спроможності населення неминуче призведуть до спаду виробництва і банкрутства господарств, а основну масу населення – до подальшого зuboжіння.

Як відмічалось раніше, що держава не втручається в систему встановлення цін на ринку. Стосовно цього варто розглянути досвід державного втручання в процеси ціноутворення на продукцію аграрного сектору економіки в зарубіжних країнах.

Країни ЄС, США, Японії надають підтримку сільськогосподарському товаровиробнику переважно через встановлення гарантованих цін на основні сільськогосподарські продукти з метою забезпечення стабільності доходів фермерських господарств і відтворювальних процесів та оновлення аграрного виробництва, його конкурентоспроможності.

Основою будь-якої політики, а особливо реформаційної, повинна бути достатня фінансова база. Фінансова підтримка села повинна будуватися за принципом “там де можливо і необхідно – субсидії, в інших випадках – надання довгострокових кредитів”. Але основний

засіб розвитку аграрного сектору – це не іноземні інвестиції, і не державні дотації, які розкрадаються, а внутрішні заощадження тих, хто веде сільськогосподарський бізнес, та потужна кредитна підтримка іпотечних банків.

Керманічі аграрної політики держави повинні сприяти створенню сприятливих умов розвитку села, підвищенню рівня самозабезпеченості країни високоякісними продуктами харчування, посилити її експортну спрямованість.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що за роки становлення ринкових відносин в Україні весь час проводилися спотворливі ринкові реформи в аграрному секторі економіки, які призвели сільське господарство до глибокої соціальної кризи.

Причина такого становища – недостатня регулююча роль держави, яка мала б не лише виробити загальні правила з урахуванням досвіду Європи в забезпеченні населення продуктами харчування.

Подальше здійснення реформ в системі АПК, без сумніву, має бути підтримане належною державною економічною політикою. На наш погляд, першочерговими питаннями державної економічної політики повинні стати: формування ефективного агропромислового виробництва; формування належного кадрового забезпечення; формування економічного механізму ринку сільськогосподарської продукції; формування відповідної зовнішньоекономічної діяльності; удосконалення організаційно-правової форми функціонування організацій (підприємств); формування розвитку вертикальної та горизонтальної кооперації як одного з головних напрямків, що визначає організаційно-правові форми господарювання; удосконалення системи оподаткування агровиробника; удосконалення системи бюджетної підтримки АПК; формування сучасної інфраструктури соціального комплексу та створення належних умов, які б гарантували стійкість забезпечення населення продовольством. Цінова політика в аграрному секторі економіки повинна здійснюватися на основі вільного ціноутворення, але в поєднанні з державним регулюванням та посилення антимонопольного контролю за цінами. Крім цього необхідно упорядкувати дослідження з формування маркетингових інформаційних служб, які відстежували б ситуацію на ринку і забезпечували сільгоспвиробників достовірною інформацією про ціни і ринки збуту продукції. Окремими розділами державної політики мають стати науково-технічний прогрес в АПК, земельні відносини, форми власності та господарювання, соціальна політика села, узгодження інтересів виробників і переробників сировини.

Список літератури

1. Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015) “Шляхи Європейської інтеграції” [Текст] / А. С. Гальчинський [та ін.]. – К. : Держкомстат України, 2004. – 476 с.
2. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір [Текст] : монографія / за заг. ред. Д. Г. Лук’яненка і А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2008. – 420 с.
3. Гайдуцький, А. П. Україні потрібна нова аграрна політика [Текст] / А. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 3–7.
4. Молдаван, Л. В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації [Текст] / Л. В. Молдаван // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 13–17.
5. Ильина, З. М. Мировой продовольственный кризис и угрозы в продовольственной сфере [Текст] / З. М. Ильина // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 154–161.
6. Саблук, П. Т. Становлення аграрної політики в Україні [Текст] / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 3–7.
7. Ревенко, Л. С. Мировой рынок продовольствия в эпоху “генной” революции [Текст] / Л. С. Ревенко. – М. : Экономика, 2003. – 302 с.
8. Скидан, О. В. Формування аграрної політики для забезпечення продовольчої безпеки України [Текст] / О. В. Скидан // Економіка АПК. – 2004. – № 4. – С. 19–25.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© М.І. Тимченко, 2010.

УДК 005.951:005.585

О.В. Сардак, канд. екон. наук (*ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, Донецьк*)

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО СТРУКТУРУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто наукові підходи до трактування дефініцій „компетенція”, „компетентність”. Сформульовано інтегроване визначення поняття «компетенція», уточнено поняття «компетентність». Визначено співвідношення між категоріями „компетенція” і „компетентність”. Уточнено структуру компетенцій персоналу підприємств з точки зору комплексного підходу.

Рассмотрены научные подходы к трактовке дефиниций „компетенция”, „компетентность”. Сформулировано интегрированное определение понятия «компетенция», уточнено понятие «компетентность». Определено соотношение между категориями „компетенция” и „компетентность”. Уточнена структура компетенций персонала предприятий с точки зрения комплексного подхода.